

УДК 351:321:323.2

М. П. Месюк,
к. н. держ. упр., заступник начальника відділу матеріально-технічного забезпечення,
Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, м. Київ

ВЗАЄМОДІЯ ІНСТИТУТІВ ВЛАДИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

М. Mesiuk,
PhD (public administration science), deputy head of Logistics Department
of the State Agency on Energy Efficiency and Energy Saving of Ukraine, Kyiv

INTERACTION OF INSTITUTES OF GOVERNMENT AND CIVIL SOCIETY IN UKRAINE
IN THE CONTEXT OF EURO-INTEGRATION PROCESSES

У статті здійснюється аналіз сучасного стану взаємодії влади та громадянського суспільства а також визначаються шляхи оптимізації такої взаємодії в контексті євроінтеграційних реформ. Вивчаються перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні в умовах безперервного впливу зовнішніх та внутрішніх процесів, а також визначаються напрями усунення деструктивних чинників налагодження взаємодії інститутів громадянського суспільства та влади.

This article analyzes the current state of interaction between authorities and civil society, and identifies ways to optimize this interaction in the context of European integration reforms. The perspectives of the development of civil society in Ukraine under the conditions of continuous influence of external and internal processes are studied, as well as directions of elimination of destructive factors of establishing the interaction of civil society institutions and authorities.

*Ключові слова: громадянське суспільство, органи влади, взаємодія, європейська інтеграція.
Key words: civil society, authorities, interaction, European integration.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У наш час, в умовах транзитивних процесів українського соціуму, постійних соціально-економічних, політико-управлінських, культурно-ідеологічних трансформацій в державі можна чітко прослідкувати постійний ріст активності та посилення ролі

інститутів громадянського суспільства. Суспільства, в якому директивний вплив держави відходить на другий план і зароджуються передумови для існування реальної, а не декларативної демократії, суспільства, де людина справді є найвищою соціальною цінністю.

Події часів Помаранчевої Революції, а згодом і Революції Гідності чітко засвідчили: в Україні існує (а головне — функціонує) зріле громадянське суспільство

і відсутність взаємодії між цим суспільством і державною владою зумовлює втрату останньою своєї легітимності.

Взаємодія між інститутами влади та громадянського суспільства є запорукою розвитку нашої держави, посилення її економічного потенціалу та обороноздатності, в зв'язку з чим конче необхідно визначити чинники, що перешкоджають вказаній взаємодії, та визначити шляхи їх усунення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що проблематика взаємодії між громадянським суспільством і владними структурами є досить цікавою у наукових колах. Проте більшість авторів здебільшого акцентують увагу на конкретних галузевих аспектах такої взаємодії або обмежуються вивченням співпраці окремих інститутів громадянського суспільства та влади.

Окремим аспектам взаємодії державної влади з інститутами громадянського суспільства присвячені наукові дослідження В. Ундіра, зокрема науковець вивчає особливості взаємодії місцевих органів виконавчої влади і громадянського суспільства на прикладі окремого регіону [1]. В свою чергу, С. Самара досліджує організаційно-правові аспекти взаємодії центральної та місцевої виконавчої влади, розглядаючи громадянське суспільство як об'єкт такої взаємодії [2]. Натомість, предметом наукових пошуків С. Возного є формування дієздатних територіальних громад крізь призму механізмів взаємодії органів місцевого самоврядування з органами державної виконавчої влади [3]. Заслужовують на увагу й дослідження Г. Шаульської, присвячені удосконаленню наукової теорії механізмів державного управління взаємодією громадськості з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, в основі яких виступають партнерські взаємовідносини [4].

Разом з тим, поза увагою більшості науковців залишається вивчення стану розвитку та дієздатності інститутів українського громадянського суспільства в транзитивних умовах, визначення дієвих механізмів їх взаємодії з владою та усунення перешкод для налагодження такої взаємодії в контексті орієнтації на європейський вектор розвитку.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Зважаючи на бум громадянської активності в Україні, ріст ролі неурядових організацій в політичному та соціальному житті держави, першочерговим завданням є вивчення стану та перспектив розвитку громадянського суспільства в Україні в умовах безперервного впливу зовнішніх та внутрішніх процесів, а також визначення напрямів усунення деструктивних чинників налагодження взаємодії інститутів громадянського суспільства та влади.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Взаємодія політично активних, соціально свідомих громадян та відповідальних, впевнених у власних силах інститутів влади є вагомим чинником суспільного розвитку, тобто змін у суспільстві, які відповідають очікуванням більшості. Це сприяє підвищенню якості життя людей і дає їм змогу впевненіше дивитися в майбутнє.

В Україні відсутність ефективної взаємодії між органами державної влади та суспільними інститутами є однією з ключових проблем державного управління. Від її успішного вирішення безпосередньо залежить подолання негативних владних явищ, як от корупція, лобювання інтересів фінансово-промислових груп, закритість, безвідповідальність, непрофесіоналізм представників влади та ін., і, відповідно, рівень довіри до влади та легітимності останньої. У свою чергу, використання можливостей громадянського суспільства дає змогу підвищити ефективність управлінських рішень та розв'язання суспільних проблем.

У зазначеному контексті важко не погодитися з А.Подберьозкіним, що "розвиток інститутів громадянського суспільства став провідною тенденцією в розвитку країн-лідерів. Інститути поступово витісняють і заміщують державні інститути. Це позначається як на підвищенні ефективності управління суспільством, так і на економічній ефективності... Суспільний і державний устрій майбутніх країн-лідерів, ефективність їхньої політики будуть прямо залежати від розвитку інститутів громадянського суспільства. Можна навіть припустити, що життєстійкість провідних держав буде забезпечена ступенем розвитку вказаних інститутів. Це — нова найважливіша закономірність розвитку глобальних процесів: роль інститутів громадянського суспільства стає не просто важливим, але і вирішальним чинником політичного, економічного і науково-технічного розвитку країни" [5, с. 46].

Взаємодія громадянського суспільства та держави, як відомо, складається із двох взаємно відповідальних впливів: держави на громадянське суспільство й громадянського суспільства на державу. Розвинена, демократична правова держава виконує лише ті функції, які визначає для неї громадянське суспільство. З іншого боку, взаємозв'язок демократичної держави і громадянського суспільства неможливий без певної автономії останнього. Демократична влада може лише координувати, але не визначати діяльність громадянського суспільства. Тому різні елементи громадянського суспільства мають домагатися такого політико-правового статусу, який не допускав би їх підпорядкування державним органам і водночас не суперечив би праву останніх на владу та на роль гаранта миру й арбітра основних інтересів [6]. Очевидно, що рівень демократичних процесів залежить від ефективності функціонування інститутів громадянського суспільства, а не від їх визнання/невизнання чи підтримки/ігнорування органами влади.

Наявність громадянського суспільства, його інституційну та функціональну спроможність у тій чи іншій державі оцінювати досить важко. Історії відомі

випадки, коли авторитарні політичні режими позиціонували себе як демократичні, законодавчо закріплюючи рівність, свободу слова, свободу зібрання, право на самовизначення і т.д., натомість залишаючи вказані норми суто декларативними. Навіть сьогодні країни з недемократичними режимами часто не позбавлені суб'єктних атрибутів громадянського суспільства (наявність квазігромадських об'єднань, "кишенькових" партій, псевдонезалежних ЗМІ...), натомість такі інститути не презентують громадськість, а виступають інструментом для досягнення необхідних соціально-політичних цілей владними елітами чи представниками олігархії.

Чудовою демонстрацією такої декларативної демократії може слугувати стан розвитку громадянського суспільства в Російській Федерації, яка тривалий час була взірцем українських політиків для проведення реформ.

Як влучно підкреслює Ю. Цейтлін, значна частина російського громадянського суспільства деполітизується. Зокрема згідно з соціологічними опитуваннями, побоювання, що та чи інша громадська організація переслідує політичні цілі, є основною причиною небажання людей вступати в них. Внаслідок цього багато НУО прагнуть підкреслити свою "політичну індиферентність". Насправді саме в Росії можливість існування автономного громадянського суспільства, у всякому разі нині уявляється вельми проблематичним. Особливо гострі суперечки розгорнулися у зв'язку з питанням, чи слід державі шляхом надання фінансової допомоги сприяти його розвитку і чи повинні громадські організації брати цю допомогу. Багато НУО, бажаючи зберегти свою незалежність, воліють відмовитися від підтримки такого роду. Поки що ні громадянське суспільство, ні держава ще не готові до повноцінної співпраці. Ситуація тут складається по-різному: якщо деякі посадові особи в багатьох випадках, розуміючи важливість проблем, спонукають НУО звертатися до них за допомогою та охоче сприяють їх вирішенню, то інші — в першу чергу це відноситься до державних органів, пов'язаних з президентом Російської Федерації, — як і раніше явно не бажають працювати спільно з громадськими організаціями [7, с. 140], в зв'язку з чим говорять про ефективну взаємодію влади і громадськості не доводиться.

У свою чергу Н. Філатов зазначає, що вже до середини 1990-х рр. практика показала, що процес формування громадянського суспільства в Росії не вписується в рамки і постулати розроблених і апробованих у західних країнах теорій. Зокрема в якості основних причин перешкод у формуванні громадянського суспільства в пострадянській Росії науковець виділяє "ментальні та соціокультурні особливості населення країни (відсутність традицій і досвіду усвідомленої громадянської поведінки по захисту своїх прав і свобод; патерналістські уявлення про роль держави в житті суспільства; пріоритет колективістських цінностей; урівняльні уявлення про соціальну справедливість; схильність до "сильної руки" тощо)". Крім того, найважливішою причиною краху ліберальної моделі взаємовідносин між державою і

суспільством розглядається "політика радикальних реформ у соціально-економічній сфері, яка призвела до зубожіння значної частини російського населення" [8, с. 182—183]. Адаже в результаті переходу до ринку і приватизації держвласності, російським громадянам було не до створення інститутів громадянського суспільства та не до участі в них.

За переконанням А. Сафонова та А. Туманової, Росія традиційно належить до країн, які більше орієнтовані на державу, ніж на суспільство. Тут укорінене переконання про необхідність сильної держави, тоді як суспільство недостатньо автономне і незалежне. Введення структур та інститутів громадянського суспільства в російське соціальний простір, як правило, призводило до негативних наслідків: обумовлювало перехід конфліктних тенденцій у суспільстві у відкриту форму їх прояву, ініціювало викид негативної соціальної енергії і гальмувало в підсумку розвиток російського соціуму. Це пов'язано з тим, що в Росії, на відміну від країн Заходу, історично склався інший тип суспільної системи, в основі якої лежить ефективність влади, а не ефективність власності та громадянського суспільства [9, с. 5].

З впевненістю можна сказати, що на сьогоднішній день влада в Росії вибудовує свої відносини з громадянським суспільством у односторонньому порядку, за принципом ієрархії — держава вибирає собі партнерів в особі громадських організацій і з ними взаємодіє. Більшість експертів характеризують відносини влади і НУО як абсолютно нерівноправні. Не викликає сумніву і той факт, що потенціал третього сектору в Росії серйозно недовикористаний. Некомерційний сектор відсторонений від тристоронньої взаємодії, перебуваючи в нерівному становищі по відношенню до двох інших учасників процесу — влади й бізнесу. Подекуди існують окремі приклади конструктивної взаємодії, коли партнерство третього сектору і влади дійсно вирішує серйозні проблеми [10, с. 12—13].

Окремої уваги заслуговує функціонування російських ЗМІ, яке на думку Є. Сулова, має дестабілізуючий, дезінтегруючий характер, їх ангажованість владою і великим бізнесом привела до втрати довіри аудиторії, в зв'язку з чим вони не забезпечують громадській думці стану зрілості, агрегування і артикуляції інтересів соціальних груп і суспільства в цілому у становленні громадських основ суспільства. Сучасна журналістика як соціального інститут істотно розійшлася з траєкторією руху російського суспільства і перетворилася на фактор дестабілізації з вираженими атрактивними властивостями, що надають деструктивний вплив на суспільну свідомість і масову психіку [11, с. 64—65]. Як наслідок, ЗМІ Росії не сприяють формуванню громадянського суспільства та не є його повноцінною складовою, власне як і ряд ЗМІ України, що належать чи фінансуються представниками влади та фінансово-промислових груп.

Враховуючи зазначене, кількість інститутів громадянського суспільства в жодному разі не може виступати показником ефективності впливу громадсь-

кості на суспільні процеси. І основними причинами цьому є такі фактори:

- один і той самий соціально активний громадянин (група громадян) може бути одночасно членом (учасником, засновником) кількох інститутів громадянського суспільства;

- наявність "декларативних" — тобто створених у встановленому порядку, однак таких, що фактично не функціонують (не виконують свої статутні цілі) інститутів громадянського суспільства (наприклад: штучно створені роботодавцем профспілки, що нібито захищають інтереси працівників; об'єднання громадян з "гучними" назвами чи символікою для справляння відповідного враження, психологічного тиску чи залучування за допомогою посвідчень, бланків листів; створення політичних партій/рухів з подібними до "конкурентів" назвами чи політичними поглядами, з метою позбавлення останніх частини електорату, тощо);

- різна суспільна значимість результатів діяльності інститутів громадянського суспільства (наприклад: умовна політична партія, громадське об'єднання рибалок чи об'єднання співвласників багатоквартирного будинку діють у різних сферах суспільних відносин, об'єднують різну кількість членів/учасників, відрізняються територією функціонування, — а відповідно й по-різному впливають на суспільний розвиток).

Кардинально протилежна ситуація в контексті взаємодії інститутів громадянського суспільства і влади спостерігається в країнах Європи, де партнерські відносини закріплюються на конституційному рівні і реально (а не декларативно) реалізуються в суспільному житті.

Так, наприклад, стаття 20, пункт 2 Основного Закону Федеративної Республіки Німеччина вказує, що "Вся влада виходить від народу". Народ — це громадяни з їхніми закріпленими в Конституції правами, що мають, однак, і обов'язок з підтримання в порядку суспільства та участі у вирішенні проблем. Ключовим поняттям тут є співпричетність, а вона не може обмежуватися волевиявленням біля виборчих урн раз у чотири роки. Кожен третій житель Німеччини у вільний час трудиться на благо суспільства. В середньому від 14 до 21 години в місяць громадяни займаються громадською роботою насамперед у таких сферах, як спорт і організація дозвілля, робота з дітьми та молоддю, церква, охорона здоров'я та соціальна сфера, культура та освіта. За останні роки громадська активність зросла, але при цьому вона все більше зміщується від великих спілок в бік невеликих, самоорганізованих груп і різних проєктів [12].

Німеччина надає великого значення діючим особам громадянського суспільства і в міжнародному плані, адже голод і злидні, порушення прав людини і забруднення навколишнього середовища не знають кордонів. Федеративна Республіка Німеччина виступає за те, щоб там, де це доцільно, допускати неурядові організації як рівноправних партнерів до участі в роботі міжнародних конференцій і організацій. Право і екологозахисні групи, прикладом тут можуть

служити Greenpeace і Amnesty International, давно стали "гравцями глобального масштабу", голос яких чують і робота яких залучається до вирішення глобальних проблем. Крім того, багато завдань взагалі не могли б бути вирішені без неурядових організацій, так наприклад забезпечення продовольством, допомога біженцям або медичне забезпечення у кризових регіонах [13].

Система державної фінансової підтримки третього сектору в Німеччині базується на принципі субсидіарності, за яким більш пріоритетним є надання послуг приватними організаціями, ніж державою, а також місцевими постачальниками, ніж німецькими. У статті 93 Федерального Закону "Про соціальну допомогу" визначено, що державним органам забороняється створювати своїх власних постачальників послуг, коли існують або можуть надалі існувати чи створюватися відповідні асоціації [14].

Німеччина фінансує з бюджету діяльність різних за статусом громадських організацій на всіх рівнях, зокрема на загальнодержавному та місцевому. Федеральна підтримка також надається за декількома стратегічними напрямками: виховання молоді, охорона довкілля чи міжнародний розвиток. У цих випадках, як правило, або надаються гранти на реалізацію проєктів, або між компетентним міністерством (або федеральним органом) і громадською організацією укладається угода про довгострокове стратегічне партнерство. На місцевому рівні типовими способами підтримки громадських організацій є гранти та пряма підтримка з бюджету [15].

У свою чергу, в Хорватії функціонує Національний фонд розвитку громадянського суспільства, який надає підтримку відносно малій кількості організацій, проте протягом досить тривалого періоду — 3 років. Як правило, державна фінансова підтримка надається на річний термін. Національний фонд знаходиться у процесі децентралізації й уклав з чотирма регіональними організаціями договори на реалізацію програм із надання грантів з боку громади. Крім того, громадські організації отримують гранти на підтримку діяльності у відповідних сферах від профільних міністерств. Серед нетрадиційних форм фінансування громадських організацій з боку держави можна відзначити практику використання для цих цілей коштів від виграшів у лотерею та перерахування 1 %-го податку від доходів фізичних осіб. Так, у Хорватії, за прикладом Великобританії, створено Національний фонд розвитку громадянського суспільства, який серед іншого, фінансується за рахунок виграшів у лотереї, що з року в рік забезпечує відносно надійне та передбачуване фінансування. Частиною державного фінансування третього сектору Великобританії є також дохід від виграшу у лотерею: 28 % виграшу спрямовуються на добродійництво у таких категоріях, як благодійництво, охорона здоров'я, освіта й охорона довкілля (50 %), спорт (16,67 %), мистецтво (16,67 %) та збереження історично-культурної спадщини (16,67%) [16].

У свою чергу, розвиток громадянського суспільства Естонії після відновлення державної незалежності йшов в постсоціалістичному контексті, для яко-

го характерні обмеженість як індивідуальних, так і державних ресурсів, відкритість поля діяльності з ненадійними і / або суперечливими нормами, а також невідповідність новим ідеалам колишнього досвіду, переконань і схем поведінки. З часом вплив всіх цих чинників, що перешкоджають самоорганізації і незалежності громадянської ініціативи, зменшувався, але велика частина імпульсів до змін прийшла в суспільство Естонії з-за кордону: фінансова допомога зовнішніх донорів, ноу-хау і приклади для наслідування. Таким чином, громадянське суспільство початку 21-го століття в Естонії можна в цілому вважати силою відновлюючою, що сприяє зміцненню демократії, хоча з обмовкою, що вона виходить не стільки з внутрішньої логіки розвитку і зрілості суспільства, скільки з свідомо спланованої діяльності по його розвитку. Більшості діючих сьогодні громадських об'єднань все ще потрібні час і зусилля, щоб, так би мовити, дорости до існуючих можливостей та викликів [17, с. 189].

Основні форми взаємодії між громадянським суспільством і органами влади закріплені і в законодавстві Польщі, серед яких варто виділити [18, с. 17—19]:

1. Передача на виконання неурядовими організаціями публічних завдань.

2. Взаємне надання інформації щодо запланованих напрямків діяльності та співпраці з метою гармонізації цих напрямів. Метою цієї форми співпраці є гармонізація заходів державного управління (на місцевому рівні) і третього сектору.

3. Консультації з НУО щодо проектів нормативно-правових актів у сферах, що стосуються статутної діяльності таких організацій.

Д. Горєлов констатує, що у європейських країнах існує два основні механізми фінансування громадських організацій з боку держави, зокрема, воно може здійснюватися шляхом надання прямої підтримки з бюджету, тобто за рахунок субсидій чи грантів, державних конкурсних закупівель (контрактування), нормативної підтримки (оплати послуг третьою стороною), або непрямої фінансової підтримки, наприклад, податкових пільг [19].

Фінансування у формі субсидій виділяються переважно представницьким групам та сервісним організаціям. Субсидії, що розподіляються міністерствами або іншими держустановами, як правило, отримують ГО, що працюють за профілем лінійного міністерства (наприклад, Міністерство у справах молоді та спорту в Румунії має право виділяти кошти організаціям, що працюють по молодіжному та спортивному напрямах). Орган, що розподіляє субсидії, як правило, виконує і наглядові функції. Субсидії є формою бюджетної підтримки і можуть виділятися з центрального та місцевого бюджетів на підставі закону, але іноді й адміністративної постанови. Наприклад, парламентом Словаччини був прийнятий спеціальний закон, що встановлює правила виділення субсидій ГО; розподіл коштів здійснюють міністерства. Субсидії може виділяти і безпосередньо парламент, передбачивши їх у річному законі про бюджет (Болгарія, Угорщина). Кошти, що виділяють-

ся у формі субсидій, можуть надходити і з інших джерел, крім бюджету — наприклад, з фондів приватизації (Чеська Республіка, — але це джерело існує лише обмежений час), або зборів від проведення лотерей [16].

Крім того, заслуговує окремої уваги нормативне закріплення термінології громадянського суспільства в законодавчих актах європейських країн, яке доцільно було б застосувати в Україні, зокрема:

— у преамбулі Конституції Литовської Республіки, сказано, що "литовський народ, який утворив Литовську державу багато століть тому назад, який буде її правовий фундамент на Литовських Статутах і Конституціях Литовської Республіки, який століттями рішуче захищав свою свободу та незалежність, який зберігав свій дух, писемність та звичаї, який втілює природне право людини і Народу вільно жити і творити на землі своїх батьків і предків — в незалежній Литовській державі, дбаючи про національну згоду на землі Литви, прагнучи до відкритого, справедливого, гармонійного громадянського суспільства і правової держави, за волею громадян відродженої Литовської держави приймає і проголошує цю Конституцію" [20];

— у ст. 4 Конституції Болгарії зазначається, що "Республіка Болгарія гарантує життя, гідність і права особистості і створює умови для вільного розвитку людини і громадянського суспільства" [21];

— у преамбулі Конституції Чехія проголошується "демократичною державою, заснованою на повазі до прав людини і принципах громадянського суспільства" [22].

Важко не погодитися, що "від ефективності конституційно-правового механізму регулювання діяльності суб'єктів громадянського суспільства, різнобічної взаємодії вказаних суб'єктів з органами державної влади залежить дієвість інститутів громадянського суспільства, а також їх стабільність і стійкість у цілому" [23, с. 95], а тому запровадження відповідних нормативно-правових основ європейського зразка є першочерговим завданням української влади.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Той факт, що в умовах військової агресії одними з перших, хто став на захист територіальної цілісності держави та конституційного ладу, стали національно свідомі громадяни, волонтери, численні громадські організації та рухи, засвідчив не лише силу і зрілість громадянського суспільства в Україні але й слабкість владних інституцій, їх непристосованість до кризових ситуацій, популізм, корумпованість, відсутність політичної відповідальності та жалюгідний рівень комунікації зі своїми громадянами. За відсутності взаємодії між владою та громадянським суспільством перша може втратити свою легітимність. Суспільно-політичні протистояння в Україні 2003—2004 та 2013—2014 років чітко це засвідчили. В зв'язку з вказаним, першочерговим завданням державного управління в контексті покра-

щення взаємодії між владою та громадянським суспільством має стати:

1. Чітка орієнтація на "європейський" тип взаємодії інститутів влади і громадянського суспільства, де обидва суб'єкта є рівноправними партнерами в процесі вирішення суспільних проблем, на відміну від "російського" типу взаємодії, при якому інститути громадянського суспільства є недовіри та використовуються здебільшого для досягнення владою верхівкою конкретних електоральних чи іміджевих цілей.

2. Посилення довіри громадськості до євроінтеграційних реформ, адже в реаліях, коли ціни вже "європейські", а соціальні стандарти та якість життя все ще "пострадянські", — у населення формується скептичне ставлення до обіцянок чиновників та недовіра до політичного керівництва. Визначальними напрямами в цьому аспекті повинно стати:

— демонстрація реальних здобутків від зміни зовнішньополітичного вектора (навіть локального чи регіонального рівня);

— боротьба з корупцією на всіх владних рівнях (при чому демонстрацією ефективності такої боротьби повинна стати не кількість виявлених корупціонерів, а кількість обвинувальних судових вироків щодо них);

— протидія зовнішній пропаганді, завдяки якій міжнародні актори, спекуючи політичними, історичними, мовними, релігійними та іншими фактами, здійснюють деструктивний вплив на суспільний розвиток в нашій державі.

3. Вдосконалення правових засад функціонування вітчизняних інститутів громадянського суспільства як суб'єктів взаємодії з владними інститутами, що передбачає закріплення за прикладом низки європейських держав поняття громадянського суспільства на конституційному рівні, зокрема в контексті посилення ролі третього сектору ст. 1 Конституції України доцільно було б викласти в наступній редакції: "Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава, що базується на повазі до прав людини і принципах громадянського суспільства".

4. При оцінці ефективності, результативності та функціональної спроможності інститутів громадянського суспільства виходити не з кількісного аналізу зареєстрованих неурядових організацій, а з обсягу їх реального впливу (конструктивного чи деструктивного) на ту чи іншу сферу суспільних відносин.

Література:

1. Ундір В.О. Взаємовідносини місцевих органів виконавчої влади з об'єднаннями громадян (на прикладі Рівненської області) [Текст]: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 "Механізми держ. упр." / В.О. Ундір; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. — Львів, 2015. — 20 с.

2. Самара С.Г. Сутність та характерні особливості взаємодії Кабінету Міністрів України з місцевими державними адміністраціями / С.Г. Самара // East European Science Journal. — 2016. — № 11. — Ч. 3. — С. 93—97.

3. Возний С.О. Механізми взаємодії органів місцевого самоврядування з органами державної виконавчої влади щодо формування дієздатних територіальних громад / С. О. Возний // Теорія та практика держав-

ного управління: зб. наук. пр. Харк. регіон. ін-ту держ. упр. — Харків: Вид-во ХарРІДУ НАДУ "Магістр", 2016. — № 4 (55). — С. 187—192.

4. Шаульська Г.М. Громадськість як індикатор системи державного управління та громадянського суспільства. Public as indicator of the system of state administration and civil society // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. — 2017. — № 1 (8). — С. 70—74.

5. Подберезкин А.И. XXI век: стратегия для России (развернутые тезисы для дискуссии) / А.И. Подберезкин, М.П. Карпенко. — М.: Партия соц. справедливости, 2005. — 250 с.

6. Цветков В.В. Демократія — Управління — Бюрократія: в контексті модернізації українського суспільства: монографія / В.В. Цветков, В.П. Горбатенко. — К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. — 248 с.

7. Цейтлин Ю.В. Гражданское общество и государство в России / Ю.В. Цейтлин // Россия и современный мир. — 2000. — № 3. — С. 135—143.

8. Филатов Н.Н. Особенности концептуального обоснования гражданского общества в современной России / Н.Н. Филатов // Вестн. Башкир. ун-та. — 2007. — Т. 12. — № 4. — С. 181—187.

9. Сафонов А.А. Гражданское общество как аналитическая категория для исследования состояния общества позднеимперской России: новое прочтение старой дискуссии / А.А. Сафонов, С. А.Туманова // Вестн. ТГУ, 2006. — Вып. 3 (43). — С. 5—9.

10. Проект "Третий сектор России: оценка влияния" // Аналитический отчет по результатам опроса экспертов (версия от 31.03.08) / АНО "Социологическая мастерская Задорина" (ЦИРКОН). — 2008. — 31 с.

11. Суслов Е.В. Институционализация гражданской журналистики как условие становления гражданского общества / Е.В. Суслов // Ученые зап. Казан. гос. ун-та: в 2 т. — Казань: КТУ, 2009. — Т. 151. — Кн. 5. — Ч. 1. — С. 64—73.

12. Гражданское общество в Германии [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.maecenas.ru/doc/2002_5_3.html

13. Что такое гражданское общество и какую роль оно играет для нас, немцев? [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://gazeta.zn.ua/POLITICS/grazhdanskoe_obschestvo_v_germanii.html

14. Кондратенко І. Громадянське суспільство та його вороги / І. Кондратенко // Укр. тиждень. — 2012. — № 13 (230). — С. 13.

15. Національні та міжнародні механізми фінансування громадянського суспільства. Міжнародні заходи зміцнення довіри між державою та громадянським суспільством. — К.: Фенікс, 2011. — С. 181—187.

16. Державне фінансування організацій громадянського суспільства. Як запровадити європейські стандарти? / [О.Ю. Вінніков, Д.С. Ковриженко, М.В. Лацуба [та ін.]; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. — К.: Агентство "Україна", 2010. — 224 с.

17. Рикманн Э. Мужчины и женщины в гражданском обществе Эстонии / Э. Рикманн, М. Лагерспец // На пути к сбалансированному обществу. — Таллинн: [б. и.], 2010 — С. 187—196.

18. Грабовська А. Створення сприятливих умов для ефективного взаємодії органів державної влади та НУО: український та польський досвід // Українсько-польська програма стажування у сфері аналізу державної політики на 2008 рік. — 2008. — 24 с.

19. Горелов Д. Державне фінансування громадських організацій: зарубіжний досвід та рекомендації щодо впровадження в Україні. Аналітична записка. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/811/>

20. Конституція Литовської Республіки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija_RU.htm

21. Конституція Болгарії // Державен вестник. — 1991. — 13 юлія (№ 56). — 24 с.

22. Конституція Чехії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.uznal.org/constitution.php?text=Czech_Republic&language=r

23. Лотюк О.С. Особливості механізму конституційно-правового регулювання громадянського суспільства // Вісн. Вищ. ради юстиції. — 2013. — № 1 (13). — С. 92—101.

References:

1. Udir, V.O. (2015), "Relations between local authorities with associations of citizens (for example, Rivne region)", Ph.D. Thesis, Public administration, L'viv. rehion. in-t derzh. upr. Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy, L'viv, Ukraine.

2. Samara, S.H. (2016), "The essence and characteristics of the interaction of the Cabinet of Ministers of Ukraine with local state administrations", East European Science Journal, vol. 11, no. 3, pp. 93—97.

3. Voznyj, S.O. (2016), "Mechanisms of interaction of local self-government bodies with state executive authorities regarding the formation of effective territorial communities", Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia: zb. nauk. pr. Khark. rehion. in-tu derzh. upr., vol. 4 (55), pp. 187—192.

4. Shaul's'ka, H.M. (2017), "Public as indicator of the system of state administration and civil society", Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka, vol. 1 (8), pp. 70—74.

5. Podberezkin, A.Y. (2005), XXI vek: stratehiia dlia Rosyy (razvernutyie tezysy dlia diskussyy) [XXI century: a strategy for Russia (detailed theses for discussion)], Partiya sots. spravedlyvosti, Moscow, Russia.

6. Tsvietkov, V.V. (2001), Demokratiiia - Upravlinnia - Biurokratiia: v konteksti modernizatsii ukrains'koho suspil'stva [Democracy - Governance - Bureaucracy: in the context of the modernization of Ukrainian society], Instytut derzhavy i prava im. V.M. Korets'koho NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

7. Tsejtlyn, Yu.V. (2000), "Civil Society and the State in Russia", Rosyya y sovremennyj myr, vol. 3, pp. 135—143.

8. Fylatov, N.N. (2007), "Peculiarities of the conceptual justification of civil society in modern Russia", Vestn. Bashkyr. un ta, vol. 12, no. 4, pp. 181—187.

9. Safonov, A.A. (2006), "Civil society as an analytical category for the study of the state of society in late imperial Russia: a new reading of the old discussion", Vestn. THU, vol. 3 (43), pp. 5—9.

10. CIRKON (2008), Proekt "Tretyj sektor Rosyy: otsenka vlyiatel'nosti". Analytycheskyj otchet po rezul'tatam oprosa ekspertov [The project "The Third Sector of Russia: Assessment of Influence". Analytical report on the results of the survey of experts], ANO "Sotsyolohycheskaia masterskaia Zadoryna", Moscow, Russia.

11. Suslov, Ye.V. (2009), "Institutionalization of civil journalism as a condition for the formation of civil society", Uchenye zap. Kazan. Hos. un ta, vol. 5, no. 1, pp. 64—73.

12. Ankhajer, H (2012), "Civil society in Germany", available at: www.maecenas.ru/doc/2002_5_3.html (Accessed 15 March 2018).

13. Shtudemann, D (2012), "What is civil society and what role does it play for us Germans?", available at: http://gazeta.zn.ua/POLITICS/grazhdanskoe_obschestvo_v_germanii.html (Accessed 15 March 2018).

14. Kondratenko, I. (2012), "Civil society and its enemies", Ukr. tyzhden', vol. 13 (230), p. 13.

15. OSCE (2011), "National and international mechanisms for financing civil society", Mizhnarodni zakhody zmitsnennia doviry mizh derzhavoiu ta hromadians'kym suspil'stvom [International confidence-building measures between the state and civil society], Feniks, Kyiv, Ukraine, pp. 181—187.

16. Vinnikov, O.Yu. Kovryzhenko, D.S. and Latsyba, M.V. (2010), Derzhavne finansuvannia orhanizatsij hromadians'koho suspil'stva. Yak zaprovadyty ievropejs'ki standarty? [Public funding of civil society organizations. How to implement European standards?], Ukr. nezalezh. tsentr polit. Doslidzh., Ahentstvo "Ukraina", Kyiv, Ukraine.

17. Rykmann, E. (2010), "Men and women in the civil society of Estonia", Na puty k sbalansyrovannomu obschestvu [On the way to a balanced society], Tallynn, Estonia, pp. 187—196.

18. Hrabovs'ka, A. (2008), "Creation of favorable conditions for effective interaction between public authorities and NGOs: Ukrainian and Polish experience" Ukrains'ko-pol's'ka prohrama stazhuvannia u sferi analizu derzhavnoi polityky na 2008 rik [Ukrainian-Polish internship program in the field of state policy analysis for 2008], Kyiv, Ukraine.

19. Horielov, D. (2012), "Public funding of non-governmental organizations: foreign experience and recommendations on implementation in Ukraine. Analytical note", available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/811/> (Accessed 15 March 2018).

20. Republic of Lithuania (1992), "Constitution of the Republic of Lithuania", available at: http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija_RU.htm (Accessed 15 March 2018).

21. Republic of Bulgaria (1991), "Constitution of the Republic of Bulgaria", Dyrzhaven vestnyk, vol. (№ 56).

22. Czech Republic (1992), "Constitution of the Czech Republic", available at: http://www.uznal.org/constitution.php?text=Czech_Republic&language=r (Accessed 15 March 2018).

23. Lotiuk, O.S. (2013), "Features of the mechanism of constitutional and legal regulation of civil society", Visn. Vysch. rady iustytysii, vol. 1 (13), pp. 92—101.

Стаття надійшла до редакції 18.03.2018 р.